

תורת ארץ ישראל

מושג 'תורת ארץ ישראל' הווח בבתי המדרשות מאז שיבת עם ישראל לארצו, מושג המזוהה תדיר עם תורה ייחודית השייכת לארץ ישראל ושונה באופן מהותי מזו של חוצה לארץ.

הלימוד המוצע לפניכם סובב סביב שתי שאלות:

- א. מה היא תורת ארץ ישראל. מה מקורה, מה נכלל בה, מה מאפיין אותה. במה היא שונה מתורת הגלות.
- ב. האם היא הצעה למעשה או חזון עתידי. האם יש מסלול התקדמות.

המקורות מחולקים לשלושה חלקים, חלק ראשון – החל ממקורות חז"ל עד לאחרונים, המתייחסים לייחודיותה של תורת ארץ ישראל, חלק שני- תורת ארץ ישראל אצל הרב קוק, כמבשרה הגדול של תורה זו, חלק שלישי – פרשנויות שונות של רבנים בני זמננו המתייחסים למושג זה. בדף פרשנו מקורות רבים. חשוב לומר שמעבר למקורות הראשוניים, מומלץ שלא להתעכב ו'להתקע' על כל מקור ומקור. בנוסף, אנו קוראים ליושבי בית הועד לנסות ולבחון בצורה עצמית את יחסי ארץ ישראל והתורה.

סיפר שכשהיה בארץ ישראל סיפרו לו שם החשובים שהיו שם. שבאו ממדינות אלו וקבעו דירתם שם בא"י כמפורסם. וספרו לו שקודם שהיו בא"י לא היו יכולים לצייר לעצמן שארץ ישראל היא עומדת בזה העולם. והיו סוברים שארץ ישראל הוא עולם אחר לגמרי לפי גודל קדושת א"י המבואר בספרים ומפורש בתורתנו הקדושה מעלת קדושת א"י כמה וכמה פעמים והתורה בעצמה מפרשת כל גבולי א"י לגודל מעלתה וקדושתה העצום והנורא מאד מאד ע"כ לא היו יכולין לצייר לעצמן בעיניהם שא"י יהיה בזה העולם. עד אשר באו לשם וראו שארץ ישראל היא בזה העולם ממש. כי באמת א"י הוא כמו מדינות אלו ממש ועפר א"י הוא במראה ודמות כמו עפר מדינות אלו ממש. כי מה שמביאין לפעמים עפר לכן ממש. זהו רק במקומות פרטים וגם במדינה זו נמצא עפר לכן ועפר של נתר בכמה מקומות אבל עיקר העפר בא"י הוא כמו עפר מדינות אלו ממש. כי באמת בדמות ותמונה אין חילוק כלל בין א"י ובין שאר מדינות להבדיל. ואעפ"כ היא קדושה מאד מאד בתכלית הקדושה עצומה ונוראה מאד. אשרי הזוכה להלך שם אפי' ד"א וכו' כאשר הפלוגו רז"ל וכל הספרים בעוצם קדושתה הגדולה והנוראה:

(ליקוטי מוהר"ן תניינא תורה קטז)

חז"ל

מדרש רבה בראשית פרשה ט"ז, ב:

אשר שם הזהב, זהב וודאי .

...

אשר שם הזהב, אלו דברי תורה, שהן נחמדין מזהב ומפז רב .

ו"זהב הארץ ההיא טוב", מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל .

שם הבדולח ואבן השוהם וגו', מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדה.

בבא מציעא פ"ה ע"א

רבי זירא כי סליק לארעא דישראל יתיב מאה תעניתא דלשתכח גמרא בבלאה מיניה, כי היכי דלא נטרדיה

בבא בתרא קנ"ח ע"ב

מתני'. נפל הבית עליו ועל אמו – אלו ואלו מודין שיחלוקו. אמר ר"ע: מודה אני בזו שהנכסים בחזקתן. אמר לו בן עזאי: על חלוקין אנו מצטערין, אלא שבאת לחלק עלינו את השוין.

גמ'. בחזקת מי? ר' אילא אמר: בחזקת יורשי האם; ר' זירא אמר: בחזקת יורשי הבן. כי סליק רבי זירא, קם בשיטתיה דרבי אילא, קם רבה בשיטתיה דרבי זירא. **אמר רבי זירא** – שמע מינה: אוריא דארץ ישראל מחכים.

[א] [קה, א] הודו לה' קראו בשמו וגו' שירו לו זמרו לו בקשו פניו תמיד. **אמר ר' יוסי בר חלפתא לר' ישמעאל בריה** – מבקש את לראות פני שכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל, שנאמר דרשו ה' ועזו בקשו פניו תמיד.

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף כט עמוד א

תניא, **רבי אלעזר הקפר אומר**: עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בארץ ישראל, שנאמר כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא, והלא דברים קל וחומר: ומה תבור וכרמל שלא באו אלא לפי שעה ללמוד תורה – נקבעים בארץ ישראל, בתי כנסיות ובתי מדרשות שקורין ומרביצין בהן תורה – על אחת כמה וכמה.

המהר"ל (נתיב התורה פרק י"ג)

ויש לך לדעת כי אלו שתי מדות לפי מדת ארץ ישראל ומדת בבל. וזה כי ארץ ישראל הקדושה, התורה שבה אינה יוצאה מן הסדר ומן השווי כמו שהאדם הוא בעצמו כמו שהתבאר, כי הארץ הזאת הקדושה היא באמצע העולם יורה שכל הדברים שבה הם בשווי ובסדר הראוי, אבל בבל נקרא על שם "כי בלל" שהוא עירוב ואין כאן אחדות, ולכך שם נמצא ביותר הפלפול, שהפלפול הוא שמקשה כנגדו והרי הוא כנגדו. ואל תחשוב כי דבר זה הוא חסרון מעלה לתלמוד בבלי, אדרבא, הוא מעלה על כל המעלות, כי הפלפול הוא השכל והוא ממדריגה עליונה על כל, רק כי קודם שנתברר הלכה הוא השכל, והם חובלים זה לזה ואינם נוחים כמו שהוא טבע סדר ארץ בבל שיוצאת מן השווי... ולכך חכמי ארץ ישראל היו קורין לחכמי בבל "בבלאי טפשאי"... וכד סליק מהם לארץ ישראל היה חד מהם כתרי מינייהו, וזה מפני פלפול שלהם שהיה בהם ובארץ ישראל קנו החכמה בנחת והיא אמיתת ההלכה...

הנצי"ב (קדמת העמק א', ט')

'במחשכים הושיבני כמתי עולם', אמר ר' ירמיה זה תלמודה של בבל, ולא שגינו ח"ו תלמוד בבלי, אלא הכי קאמר, באשר בבל הוא מצולה חשוכה שאין בה אור תורה בעצם כלל, רק על-ידי אבוקה גדולה של הפלפול דש"ס בבלי יהיה מאיר גם במחשכים להוציא אור ההוראה... והרי זה דומה למה שהמשילו במדרש קהלת, נכנס לפלטרין של הרבה חדרים ואינו יודע לצאת וצריך לקשור חבל בחבל וכו', והנה מי שיש בידו אור המאיר דרך הפתח, אינו צריך להתייגע כל-כך, ובמעט חיפוש והשתדלות יצא לאור הפתח, אבל אם כן לא יתחכם לעמוד על חכמת אותו פלטרין, מה שאין כן מי שאין לו נר ואינו יכול לצאת, כי אם בהשתדלות והתבוננות על חכמת הפלטרין וגם נכשל כמה פעמים עד שלבסוף כשעומד על הפתח מוצא אור גדול של חכמת הבניין יותר מן הראשון.

כך חכמי ארץ ישראל אור הזכות היה מהלך לפנייהם, על כן לא הוצרכו כל-כך להתייגע, מה שאין כן חכמי בבל, לא מצאו אור ההוראה עד שנתייגעו הרבה וגם נכשלו בהוראה כמה פעמים, אבל כשיצאו לאור ההוראה, על-פי רוב ההתבוננות, היו באור גדול. ועל זה כתיב בישעיה (כ"ט) "ושמעו ביום ההוא החרשים דברי ספר, ומאפל ומחשך עיני עורים תראינה". רצוני דוקא מאופל ומחושך יחזו אור השכל האמיתי בעמקת חכמת התורה, הרבה יותר מאשר אינם יושבים בחושך כל-כך.

הרב קוק

אורות התורה פרק י"ג - תורת חוץ לארץ ותורת ארץ ישראל

א. כשלומדים הרבה נסתר, אז כל מה שמבינים ולומדים מהנגלה מאיר באור יקרות, ומתגלה הופעת הנסתר וסגולתה על כל העניינים המושגים שבנגלה. זוהי שיטת הירושלמי שמתוך שחסידיה היו תורתם מתברכת, ולא רק כדברי הבבלי, שתורתם משתמרת. ונראה שהירושלמי עוסק בחסידים יותר עליונים, שהתורה מתגדלת ומתאדרת אצלם ע"י הופעת השגות הקודש ממעט הכמות לנחלים גדולים ואיתנים, ומשיגים אורה של תורה גם על ידי התפלה וההתבוננות שבה, ושקודם ושאחר לה, שהם הם גופי תורה ונשמתה של תורה. ובזה יש הבדל בין אוירא דארץ ישראל, שיכולה רוח הקודש להשפיע גם על תכן ההלכות, ובחוץ לארץ רוח הקודש מתפשטת בגלוי רק על האגדות, וההלכות נדונות ע"פ השכל האנושי. "במחשכים הושיבני, זה תלמודה של בבל". אמנם מתוך החשך יצמח אור גדול, העם ההולכים בחשך ראו אור גדול, יושבי בארץ צלמות אור נגה עליהם. מפני שמורידים בזה את הארת השכינה העליונה לשדרות החיים הנמוכות, ומאירים בזה מבואות האפלים רבים מאד, וזה נותן יד לכמה רחוקים שיבאו ויתקרבו ויתחברו אל האור העליון של זיו התורה בעצמותה, שהיא תורת ארץ-ישראל, "וזהב הארץ ההיא טוב, אין תורה כתורת ארץ-ישראל ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל."

ג. כל מה שהוא שגור ביחש של תורת חוץ לארץ במובן פרטי, עולה הוא בערך תורת ארץ ישראל למובן כללי. תורת חוץ לארץ עוסקת בתקון הנפש הפרטית, בדאגתה לחומריותה ורוחניותה, לזיכוכה והתעלותה בחיי שעה וחיי עולם, אבל רק בתור נפש פרטית. לא כן תורת ארץ ישראל. היא דואגת תמיד בעד הכלל, בעד כללות נשמת האומה כולה. הפרטים הנם מתכנסים בקרבה בכללה, הם מתעלים בעליוה, מתעטרים בעטרתה, "עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמותה ולפאר ליוצרים על שם כבוד מלכותו". גם אותו העילוי שמן הפרט להכלל, על כל מרחב התורה, ביחוד על מרחב הרעיונות של אמונה ויראת שמים באמת, גם זה עצמו הוא חדוש נשגב ונעלה של תורת ארץ ישראל.

קובץ ז קסז

הדמיון של ארץ ישראל הוא צלול וברור, נקי וטהור ומסוגל להופעת האמת האלהית להלבשת החפץ המרומם והנשגב של המגמה האידיאלית אשר בעליונות הקדש, מוכן להסברת נבואה ואורותיה, להבהקת רוח הקדש והריו. והדמיון אשר בארץ העמים עכור הוא, מעורב במחשכים, בצללי טומאה וזיהום, לא יוכל להתנשא למרומי קודש ולא יוכל להיות בסיס לשפעת האורה האלהית המתעלה מכל שפלות העולמים ומצריהם. מתוך שהשכל והדמיון אחוים זה בזה ופועלים ונפעלים זה על זה זה מזה, לכן לא יוכל גם השכל שבחו"ל להיות מאיר באורו שבארץ ישראל. "אוירא דארץ ישראל מחכים."

אגרות ראו"ה אגרת צ"ו

...הבדל עצום ונשגב בין תורת א"י לתורת חו"ל. בא"י שפע רוח הקדש מתפרץ לחול על כל ת"ח שמבקש ללמוד תורה לשמה, וק"ו על קיבוץ של ת"ח, והרוח הכללי, השופע בנועם והולך ומתפשט, הוא הרודד את הפרטים, הוא המרחיב את ההלכות, הכל מלמעלה למטה. מה שא"כ בחו"ל. רוח כללי קדוש א"א לשאוף באויר טמא ועל אדמה טמאה. אלא כל פרט ופרט מן התורה מעלה איזה ניצוץ, איזו הארה, להתקרב אל רוח אלקים חיים, השוכן על עמו פה בארץ חיים. "על הגאולה זה תלמוד ירושלמי ועל התמורה זה תלמוד בבלי" (זוהר חדש רות).

רבנים בני זמננו

הרצ"ה קוק, התורה הגואלת חלק ד' סימן כ"ג

ריחוק מארץ ישראל, וריחוק מהסוג והקבלה שבתורה, זהו ענין אחד. יהדות אורתודוקסית שמנותקת מן הסוד של כל התורה כולה, היא מנותקת גם מארץ ישראל. זה ידוע. מתוך חזרת כלל ישראל בשלימותו, לארץ ישראל, אנחנו מצפים לחזרת רוח הקודש ונבואה, ומתוך כל שלמות התורה. החתם סופר אומר "לא לערב נגלה ונסתר". לא לערב. אבל, באופן מסודר ודאי. גדולי ישראל, גם אם היו שלא עסקו בקבלה, אבל לא הכחישו ח"ו את אמיתתה. כל קיום ישראל, נצח ישראל, זה מיסטיקה, זה שייך לארץ ישראל. ומתוך כך ההבנה, שהעצמות הפנימית של ישראל, שמתבטאת ביצירות עצמיות, הנמשכות מתוך עצמיותנו הפנימית, הן במחשבה והן במעשים, הן שייכות דווקא לארץ ישראל.

הרב שאול ישראל, הקדמה ל'ארץ תמדה'

וזהב הארץ ההיא טוב - שאין תורה כתורת ארץ ישראל. עדיפות זו של תורת ארץ-ישראל ודאי שאינה מצד שוני הנושאים הלימודיים שבין תורת ארץ-ישראל לתורת חוץ-לארץ, אף לא מבחינת דרך הלימוד, לאמיתו של דבר גם תלמודה של ארץ ישראל כולל את הנושאים של תורת חו"ל, וכן אין הבדל מבחינת דרכה של תורה בין סדר נזיקין לסדר זרעים. אמור מעתה שאין זה מתכוון אלא לשוני שבתפיסת הדברים והיקפם. "על הגאולה" - זה תלמוד ירושלמי, "ועל התמורה" - זה תלמוד בבלי (זוהר חדש רות). הוגדר הבבלי בתור "תמורה", כי על כן הצליח לתת תמורה לעם באבדן חייו הנורמליים. תורת חוץ לארץ יצרה תחליף לסממני הקיום הרגילים של עם, היא שימשה לו קרקע כשהקרקע הממשי הושמט מתחת רגליו, והיא הקימה סביבו חומת אש בנפול מבצרו בידי אויב. אולם "תמורה" אינה אלא מוצא לשעת הדחק, על כן לא נוכל להגדירה כ"טוב". ביטוי זה אינו הולם אלא את תורת ארץ ישראל, זו המוגדרת בתור "גאולה". גישה זו אינה פוסלת את התכנים של הדפוסים הקיימים אצל כל אומה ולשון, היא מחייבת מדינה וצבא ועבודת כפיים ומלאכת מחשבת ועבודת אדמה אולם היא גואלת אותם, היא נותנת להם מ\שמעות אחרת, ועל ידי זה היא הופכת את התכנים הללו עצמו במקום משעבדים את האדם לגשמיות, לגורמים לעליה רוחנית. "נותן נשמה לעם עליה ורוח להולכים בה"(עין כתובות קיא). במקום מלחמה בגוף באה החיאתו, נזרקת בו נשמה, ניתנת בו רוח, רוח חיים. על ידי כך הגוף עצמו מתעורר.

הרב יעקב אריאל, סתוך מאמר בצהר(פוסט-ציונות דתית או פרה-ציונות דתית)

משמעותה של תורת ארץ ישראל היא להיות "תורת ה' תמימה". בגלות לא ניתן היה לקיים את כל מצוות התורה. רק בארץ תורת ה' היא תורה תמימה. תמימות זו אינה רק כמותית אלא גם איכותית. לא מדובר רק על המצוות התלויות בארץ, אלא גם על מצוות של מלכות ומדינה. מדובר על הרחבת תחומי המשפט הן במסגרת הפרט והן, וכאן עיקר החידוש, במסגרת הכלל. וכן היחס לערבות הדדית ואחריות חברתית, מידות טובות שאיפות רוחניות נעלות. היציאה מהגלות ושיבת ציון מחייבים התייחסות שונה לתרבות האוניברסלית, למדע, לאומנות הטובה ולתהליכים החיוביים המתרחשים בכלל האנושות (ויש להדגיש: לא כולם כאלה!). בגלות היו רק שתי דרכים: או הסתגרות מוחלטת או השתלבות מוחלטת. בארץ ישראל ניתן ליצור מודל אחר, עצמי, ישראלי מקורי, המאפשר פתיחות מכאן ועצמיות מכאן, כששתי אלו מפרים זו את זו. רק על בסיס ההכרה שאנו מצויים בתהליך של גאולה ניתן ליצור כאן יצירה ישראלית נכונה. ללא יסוד זה יש חשש לשבירת חוט השדרה העצמי שתביא להיסחפות אחר הזרמים העכורים המנסים להשתלט על התרבות העולמית. רק מי שרואה את עצמו מנהיג אינו נותן לעצמו להיות מובל ונסחף על ידי אחרים. כל אלו מחייבים לימוד תורה בהיקף ובעומק, בהלכה ובאמונה על כל זרמיהן ורביהן, ויחס נאות בין לומדי תורה לבין העוסקים בדרך ארץ. כשכולם רואים את עצמם שלוחי מצוה לקדש שם שמים בכל אתר ואתר, בחקלאות ובתעשייה, במסחר ובכלכלה, בביטחון ובשירות המדינה, במדע ובאמנות, בחינוך ובסיעוד. תורת ארץ ישראל הגואלת חותרת לשלמות ולית אתר פנוי ממנה. כי גאולה אינה רק גאולת הגוף, עיקרה הוא גאולת הרוח שפסגתה היא "ומלאה הארץ דעה

את ה' כמים לים מכסים." כולנו מאמינים שהתהליכים העוברים על העולם כולו, על החברה הישראלית, ובתוכה על הציונות הדתית הינם חלק מתהליך דיאלקטי שיקדמנו צעד נוסף קדימה לקראת הגאולה. הרעיון הוא כה גדול וכה נשגב עד שגם מי שחולק עליו ימצא את עצמו כלול בו. הבירור העובר כיום על הציבור הציוני דתי נועד לרעננו ולהביאו לצמיחה מחדשת, לחזק את הרוח ולחשלה לקראת עתיד טוב יותר, שיביאנו לא רק לצמיחת גאולתנו אלא לגאולה השלמה עצמה.

הרב יובל שרלו, מתוך 'תורת ארץ ישראל לאור תורה הראי"ה'

לגאולה מעמד מרכזי בתחייתה של תורת ארץ ישראל. כיוון שגלו ישראל אין לך ביטול תורה גדול מזה, ושיבת ישראל לארצם היא הסרת מחסום זה. לתחיית ישראל שתי משמעויות. במובן הגיאוגרפי עם ישראל שב לארצו, ארץ ישראל נתייחדה בהתאמה פנימית ללימוד כולל. היא ארץ הנבואה וארץ לימוד תורתה. משמעות שניה היא אופי תושבי ארץ ישראל בעת תחייה. ארץ ישראל מצמיחה דמויות אחרות. מלאות בבריאות גוף, בתחושות פנימיות עמוקות, בחיים של יצירה, ובבקשת קישור לחיים. הרב הבחין בשינוי הגדול שחל באופי היהודי, עם עזיבת מצרי הגלות וההגעה לארץ ישראל. הכרתו בכך היא שחזקה את טענתו בדבר צורך בקריאה מחדשת של התורה, ושיבה אל הדמויות הקדומות, מלאות הוד החיים וכוחות היצירה. למעלה מזאת, השיבה לארץ ישראל מזמנת עיסוק בסוגיות שאין ההגדרות ההלכתיות המקובלות יכולות להן. כאלה הן סוגיות העוסקות בחיי הכלל של האומה, במקומה של היצירה העצמית, בשיבה אל נורמליות החיים של האומה ולמגע עם כוליות החיים. אין הצד ההלכתי יכול לשמש מקור בלעדי לדרכי הופעת התורה בכל אלה... דרך ארץ של חיבור מחדש לחיים מזמנת כלי קליטה מתחדשים של דבר ה', וארץ ישראל גופה הופכת חלק מרכזי בתורת ארץ ישראל.

הרב מנחם פרומן, חסידים צוחקים מזה, קב

כבר לפני שנים רבות, עוד לפני שהתחלתי ללמוד תורה, חשתי שהגאולה שדת ישראל זקוקה לה היא פמיניזציה של הדת, ולשם כך קם המפעל הציוני. תורת חוץ לארץ היא תורה גברית. יש מסביבנו אויבים ואנחנו לא נכנעים, נשארים בשלנו, מתגברים. "מסביב יהם הסער אך ראשנו לא ישח". המפעל הציוני הביא אותנו לארץ. תכליתה של הציונות להפוך את דת ישראל ואת הרוח היהודית לנשית יותר, רכה יותר, תורת ארץ ישראל היא תורה של שלום ולא של התגברות והתגוננות. זה יכול להתבטא במעבר מלימוד של הלכה ודינים, שהם קשים כברזל, ללימוד זוהר, שהוא רך כאור. מטרת האלכימיה היא להפוך ברזל לזהב, לאור. האלכימיה של הדת היא זאת שהופכת אותה ממחויבות לחופש.

הרב שג"ר, ביום ההוא, מתוך מאמר 'תורת ארץ ישראל'

ניתן לומר כי חווית החיים במדינת ישראל מצמיחה סוג של תורה חדשה, או לפחות מקרבת אותנו אל צמיחתה של תורה זו. התורה בפרט והאלוקות בכלל תלויות בחוויית החיים של האדם הלומד את התורה ומקיים את מצוותיה, וכפי שלמדו בקבלה: האור תלוי בכלים. ואכן, המדינה מכוננת כלים חדשים שלתוכם ומשפע אור חדש של תורה - תורת ארץ ישראל. הדברים אמורים לא רק באשר למדינה אלא גם באשר לשינוי המפליג בהוויית החיים בעולם המודרני, שהמדינה הנה שלוחה שלו, התורה שתושפע להווייה הזו, מכורח המציאות תאיר באור אחר, חדש.

... הציונות הדתית, שהייתה שותפה לאתוס הציוני, שהנו אתוס מודרני וחילוני, האמינה שיש לה היכולת לגשר בין המציאות החילונית לבין התורה. היא אחזה בתפיסה האימננטית של התורה, שתתגלה בתוך ההווייה החילונית עצמה, ככזאת, תהיה תורה זו תורה חדשה, שתצמח מתוך הוויית החיים שכביכול סותרת אותה.

"כשהשירה של הקדושה הפנימית חיה בלב, היא מתרוממת תמיד לחשוף בכל משפט פרטי את הצד המקורי שבקרבנו, מפאת התכונה הרוחנית והמוסרית הנובעת מעמקי תורה ודעת ד' ודרכיו, על כן הוא מתלבש תמיד עז שיר ומליצה גם בהיותו עסוק בדברים הנראים חתוכים ויבשים." (עין אי"ה שבת חלק ב', ה.).

יש כאן רמז ותחילת הסברת ייחודה של תורת ארץ ישראל...כאשר מתרומם איש הסגולה למעלות עליונות ומיוחדות זוכה הוא ששירת התורה תתנגן בלבו פנימה, – שירה המגלה ומקשרת את פרטי התורה אל מקור מעיינם הפנימי והכללי, אל נשמתה של התורה אשר ממנה הם באמת נובעים... כשזוכה האדם ונשמתו מאירה בקרבו מגלה הוא בכל פרט את עומק הכללות שבו, את ערכו האידאלי, הרוחני, המוסרי. גם בעת עיסוקו 'בדברים הנראים חתוכים ויבשים' מלא הוא ברגש שירה, 'מתלבש תמיד עז שיר ומליצה', ומכיר הוא ש"כשם שיש חוקים לשירה כן יש שירה לחוקים"...

למצבים עילאיים של התרוממות נפש כזאת אפשר להגיע רק בדרך אחת, דרך עיונה של תורה ועמלה, כדברי 'נפש החיים' (א' ט"ז): "אין מבוא בעולם להשיג בחינת ניצוצי אור הנשמה, אם לא על ידי העסק והעיון והתבוננות בתורה הקדושה בקדושה, כי שניהם ממקור אחד באים". מתוך עמל רב של שנים ארוכות זוכה האדם שתתנגן בקרבו שירת התורה הפנימית אשר תכשירו לראות בכל פרטי תורה את הופעת מקורה הכללי. חשוב להדגיש: מדרגה זו וכשרון זה נולדים הם מעצמם בנפש! יש לומדי התורה המנסים בדרך לימודים לגלות את הרעיון הרוחני הטמון בסוגיה בה עם עסוקים, אך טעות בידם. לא זו דרך לימודה של תורה הנהוגה בדייניו מדורי דורות, ולא בדרך זו תיבנה אחדות הנגלה והנסתר. אדרבה, כנגד דרך זו עומדת בכל תוקפה אזהרת רבותינו שלא לערב נגלה ונסתר.

מקורות נוספים להרחבה:

- אתר ישיבת מעלות
- אודיה צוריאלי – "הדרך לארץ ישראל" (בתוך אתר אסיף)
- מפתחות לכתבי הראי"ה – 'תורת ארץ ישראל'